

—dedicats a Gaziell o a Miró i Folguera i *La Publicitat*—, a la novel·la *Servitud* de Puig i Ferrater o a *La història de La Vanguardia*, del mateix Gaziell. És el periodisme dels temps heroics que ens fa admirar un moment contradictori per a la premsa, que ja ha donat el tomb d'esdevenir multitudinària —com corroboren els tiratges i la rellevància social que ostenta— en una nova societat-cultura urbana però que encara no ha industrialitzat per complet els seus processos productius, i, sobretot, no ha modernitzat tampoc les retribucions dels redactors —com se sap, molt més mal pagats i considerats que els treballadors de tallers—, que sistemàticament compatibilitzen la feina al diari amb una altra que els permet menjar cada dia.

Al fil de la narració dels protagonistes, però, copsem l'evolució cap al professionalisme. Destaca en aquest terreny l'aportació, subratllada per diversos entrevistats, de Josep Escuder, redactor en cap d'un diari vespertí moderníssim per a l'època, *Última Hora*, que treballa l'aportació noticiosa de les fotografies i la manera americana de redactar nous gèneres, com ara l'entrevista. Escuder havia estat treballant a Nord-amèrica i en venia ple d'idees. Aquesta lenta, però ferma, evolució fou brutalment estroncada per una guerra.

No va ser aquest l'únic procés estroncat. Als anys trenta a Barcelona es distribuïen *L'Opinió*, *La Rambla*, *La Veu de Catalunya*, *La Publicitat* (sens dubte, el més important), *La Humanitat*, *El Matí*, *Última Hora*... La premsa en català suma-

va aleshores —proporcionalment— molts més lectors que ara mateix: què ha succeït? Certament, l'ensulsiada va ser fenomenal, d'un gruix que aquest treball permet capir bé.

D'altra banda, atenent a la manera de presentar aquesta munió de dades i de detalls, com admet al pròleg Josep M. Cadena, «possiblement d'aquesta exhuberència de referències se'n ressenteix un pèl el llibre en el seu conjunt». Figueres s'ha col·locat els guants d'investigador historiogràfic per manipular amb asèpsia desenes de cintes enregistrades. Cap concessió a l'amenitat —només ens fa l'ullet als breus retrats d'abans de cada entrevista. És el llibre d'un documentalista, un treball redactat, no escrit, en què l'investigador no vol perdre ni una dada, ni un detall—, encara que ja hagi estat apuntat tres vegades per anteriors entrevistats. D'això, és clar, se'n ressenteix molt el llibre, que a estones sembla constituït per dotze capítols d'una mateixa entrevista, no ja pel que s'hi explica —que difereix en alguns casos i en altres és calcat—, sinó pel to emprat, l'homogeneïtzat registre lingüístic amb què es transcriuen les respostes, i pel ritme amb què es dota cada entrevista i el llibre en general.

Bo i mantenint la seva vàlua documental, això és el que allunya el treball de ser una peça rodona que recreï no només una època sinó, també, els personatges que la van fer possible.

David Vidal i Castell

CASASÚS, Josep Maria
Periodística catalana comparada
Barcelona: Pòrtic. 1993

El periodisme té a Catalunya una llarga i rica tradició, d'acord amb un desenvolupament important de l'activitat en una ciutat com Barcelona, que és el segon pol de l'Estat pel que fa a l'edició de publi-

cacions i a nombre de professionals des del segle XIX. Des d'aleshores, han sorgit periodistes com ara Joan Mañé i Flaquer, Valentí Almirall, Francisco Peris Mencheta, Joan Maragall, Miquel dels Sants

Oliver o Modesto Sánchez Ortiz, passant per Agustí Calvet, Eugeni Xammar, Josep Pla o Manuel Vázquez Montalbán, per citar només alguns noms il·lustres.

Paral·lelament, des del començament del segle actual, es van publicar els primers estudis teòrics sobre periodisme al Principat. Cal esmentar en aquest sentit com a obres pioneres en l'explicació i sistematització de l'activitat periodística: *El periodismo* (1903), de l'esmentat Sánchez Ortiz; *El arte del periodista* (1906), de Rafael Mainar, o *Com és fet un diari* (1918), de Joan Morató i Grau. També es publicaren diferents articles en què els periodistes més destacats reflexionaven sobre llur professió.

En aquestes obres primerenques es teoritzava sobre els trets essencials d'una tasca que s'estava convertint en central en la societat de masses que es gestava llavors al Principat i a d'altres pols desenvolupats de l'Estat, com ara Madrid i el País Basc. El periodisme català es consolida sobretot durant els anys vint i trenta, fins a la Guerra Civil. Va existir un procés de concentració de capçaleres, una major professionalització i un creixent esforç de l'activitat informativa empresarial. Diaris com ara *La Vanguardia* o revistes com *D'Act i d'Allà*, n'eren uns bons exemples del grau de maduresa assolit per les publicacions catalanes, que no havien d'envejar res a les millors d'Europa.

Però l'esclat de la guerra i el posterior triomf franquista escombraren aquest panorama i la situació passà a ser de gran pobresa durant les primeres dècades del nou règim. Confiscació de publicacions i de tallers, desaparició de les capçaleres més emblemàtiques (entre les quals hi havia totes les de llengua catalana), disminució dràstica del nombre de publicacions (títols i difusió), fèrria censura, exili i persecució dels disidents, i implantació de noves publicacions de la Cadena del Movimiento, van ser els trets més característics d'aquella època. Paral·lelament, es creà un aparell de formació tancat i dirigit ideològicament: l'Escuela Oficial de Periodismo (EOP), nas-

cuda a Madrid el 1942 i que aviat tindria una subseu a Barcelona.

Van haver de passar molts anys fins que la situació canviés al Principat, amb la liberalització del règim, la *Ley de Prensa e Imprenta*, de 1966, l'aparició de noves publicacions i la incorporació de noves promocions de periodistes, molts d'ells formats a la mateixa EOP o bé a la més oberta Escuela de Periodismo de la Iglesia.

Però la gran transformació dels estudis de periodisme a Catalunya es donà a partir de 1972, amb el naixement de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Coincidint amb l'inici de la transició política van sortir les primeres promocions de llicenciats que avui omplen les redaccions dels diaris i de les revistes del país, a més dels mitjans àudio-visuals o els gabinets de comunicació.

Més recentment, i donada la forta demanda de joves que volen cursar aquesta especialitat, han sorgit nous centres d'ensenyament superior, com ara els Estudis de Periodisme de la Universitat Pompeu Fabra i la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna de la Universitat Ramon Llull, ben proveïts de recursos humans i tècnics però que encara han de demostrar llurs resultats docents i d'investigació.

La història accidentada de la societat catalana al segle XX no només afecta el sistema mediàtic, sinó també l'evolució dels estudis i de la mateixa teoria del periodisme, allò que Josep M. Casasús ha anomenat encertadament *Periodística*, i que analitza a fons en el llibre aquí comentat —*Periodística catalana comparada*—, que ha sorrit de la impremta tot just un any més tard del que s'indica a la portada.

Casasús és un bon exemple d'una generació consolidada d'investigadors catalans especialitzats en el camp cada vegada més fèrtil de la comunicació i de la cultura de masses al Principat, entre els quals hauria de citar també Romà Gubern, Miquel de Moragas, Josep Gifreu, com els repre-

sentants probablement més conspicus. Tots quatre tenen una obra qualitativa i quantitativament important en diferents vessants de l'especialitat; per això sembla difícil saber qui ha produït més textos sobre aquestes matèries, tal com es diu a la contraportada del llibre.

Un dels principals mèrits de Casasús ha estat el d'historiar analíticament la rica tradició periodística del Principat. Per tant, ha obert una línia de recerca nova al nostre país —encara no desenvolupada a la resta d'Espanya— sobre l'evolució de la teoria periodística des del segle XIX. Al mateix temps, ha intentat esbrinar els trets característics de les principals modalitats i gèneres, i ha estudiat a fons l'obra dels professionals més destacats, sobretot de l'època daurada de la premsa en llengua catalana, és a dir, durant la Segona República. D'aquesta manera, el llibre es converteix en el primer manual publicat sobre l'evolució de l'activitat dels teòrics del periodisme i dels mateixos periodistes —sobre els periòdics i les revistes la producció acadèmica és abundant— al Principat.

L'obra es divideix en tres parts ben diferenciades. La primera s'ocupa de l'evolució teòrica, des dels primers estudis sobre retòrica al segle XIX, però sembla massa repetitiva i una mica excessiva la seva extensió, donat que les obres analit-

zades són poc rellevants. La segona analitza críticament les diverses modalitats i gèneres del periodisme —costumista, mundà, polític, esportiu, científic, humorístic, crònica de guerra, semblança i retrat, articulisme d'orientació, investigació, relat de viatges—, però també estudia el disseny gràfic i l'organització i l'administració d'empreses periodístiques, la qual cosa no sembla massa coherent amb l'anterior. Finalment, la tercera part fa una aproximació a l'obra d'alguns periodistes «representatius», com ara Jacint Verdaguer, Enric Prat de la Riba, Agustí Calvet, Eugeni Xammar, Carles Soldevila i Pompeu Fabra, però alguns d'aquests patricis són més importants en altres activitats llevat de la periodística, i a la vegada hi manquen noms clau.

Periodística catalana comparada és un bon llibre d'iniciació per als nostres estudiants d'aquesta especialitat, ja que els permet conèixer els trets fonamentals de l'obra dels avantpassats en la mateixa professió que han triat, però, lamentablement, no podran ampliar les fonts utilitzades per l'autor donat que l'obra no conté cap referència bibliogràfica. Això, que seria comprensible en un text assagístic, sembla inaudit en un manual universitari.

Daniel E. Jones

SERRA, Sebastià i COMPANYY, Arnau (ed.)

La premsa, la ràdio i la televisió des d'una perspectiva històrica. XII Jornades d'Estudis Històrics Locals (Actes)

Ciutat de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics. 1993

El número 16 d'*Anàlisi*, del juny de 1994, contenia un article d'Arnau Company i de Sebastià Serra sobre l'«Evolució i perspectives dels estudis d'història de la premsa a les illes Balears». En aquell article es plantejava ja el fet que la realització de les XII Jornades d'Estudis Històrics Locals havia representat «un clar estat de la qüestió dels estudis sobre mitjans de comuni-

cació de les Balears». Al mateix número del juny de l'any passat es publicava, també, la recensió de *Dos-cents anys de premsa valenciana*, volum d'actes del I Congrés Internacional de Periodisme, coordinat pels professors del CEU San Pablo, que en aquest número ens han presentat un estat de la qüestió sobre els estudis en premsa al País Valencià.